

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PIEKTĀ NODAĻA

LĒMUMS

Iesniegums Nr.31634/18
Ilmārs RIMŠĒVIČS
pret Latviju

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Piektā nodaļa), 2023.gada 10.oktobrī sanākusi kā Palāta šādā sastāvā:

Georges Ravarani, priekšsēdētājs,
Carlo Ranzoni,
Mārtiņš Mits,
María Elósegui,
Mattias Guyomar,
Kateřina Šimáčková,
Mykola Gnatovskyy, tiesneši,

un *Victor Soloveytchik*, nodaļas sekretārs,

Ņemot vērā augšminēto 2018.gada 26.jūnija iesniegumu,
Ievērojot Valdības-atbildētājas apsvērumus un iesniedzēja atbildes apsvērumus,

Apspriedusies nolemj šādi:

IEVADS

1. Lietas pamatā ir iesniedzēja sūdzība par Konvencijas 6.panta 2.punkta iespējamu pārkāpumu, jo augsti stāvošo Latvijas amatpersonu izteikumu rezultātā pārkāpta nevainīguma prezumpcija.

FAKTI

2. Iesniedzējs Ilmārs Rimšēvičs ir 1965.gadā dzimis Latvijas pilsonis, kurš dzīvo Ropažu novadā. Viņu Tiesā pārstāv S. Vārpiņš, Rīgā praktizējošs zvērināts advokāts.

3. Latvijas valdību (“Valdība”) pārstāv tās pārstāve K. Līce.

4. Lietas faktus, kādus tos iesniegušas puses, var apkopot šādi.

5. Iesniedzējs lietas faktisko apstākļu laikā ieņēma Latvijas Bankas prezidenta amatu.

6. 2018.gada 15.februārī Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (“KNAB”) uz aizdomu pamata par kukuļņemšanu pret iesniedzēju ierosināja kriminālprocesu. Nākamajā dienā viņam neesot klāt viņa mājoklī un darba vietā tika īstenota kratīšana.

7. 2018.gada 17.februārī iesniedzējs no ārvalstīm atgriezās Latvijā, un aptuveni plkst.18.00 viņš ieradās KNAB, kur viņu nekavējoties aizturēja. Pie ēkas jau gaidīja mediju pārstāvji.

8. Plkst.19.29 Ekonomikas ministrs A.A., kurš tobrīd bija arī politiskās partijas “Vienotība” priekšsēdētājs, savā *Twitter* profilā publicēja ziņu, norādot, ka “Vienotība” aicina Ministru prezidentu sasaukt ārkārtas Ministru kabineta sēdi, un, ņemot vērā, ka pret viņu ir izvirzītas šādas nopietnas aizdomas, Latvijas Bankas prezidentam būtu jāatkāpjas no amata vismaz uz izmeklēšanas laiku.

9. 2018.gada 18.februārī Ekonomikas ministrs intervijā teica, ka pret iesniedzēju izvirzītās apsūdzības ir tik smagas, ka viņam būtu jāapsver atkāpšanās no amata. Tobrīd viņam nebija izvirzīta apsūdzība.

10. Tajā pašā dienā Ministru prezidents M.K. informēja medijus, ka KNAB kriminālprocesa ietvaros ir aizturējuši iesniedzēju. Tāpat viņš norādīja, ka KNAB savu darbu veic profesionāli un pienācīgi, un, ka Ministru kabinets pilnībā uzticas tam un ir gatavs sniegt visu nepieciešamo atbalstu, neiejaucoties tā darbā.

11. Vēlāk tajā pašā dienā arī Finanšu ministre D.R.O. mudināja iesniedzēju atstāt amatu. Viņa atteicās komentēt iesniedzēja aizturēšanas iemeslus.

12. 2018.gada 19.februāra rītā Ministru prezidents sniedza interviju nacionālajā televīzijā. Viņam lūdza komentēt, vai būtu pieņemami, ja iesniedzējs neiesniegtu atlūgumu. Viņš atbildēja, ka viņš neuzskata par nepieciešamu šādu situāciju pieņemt, jo ir pieejami arī ierobežojoši pasākumi. Viņš nevarētu iedomāties, ka Latvijas Bankas prezidents pēc tam, kad ir bijis aizturēts, varētu ierasties darbā plkst.8.00 no rīta un “sēdēt savā bankā”. Tāpat viņš atzīmēja, ka likums aizsargā šādus amatus ieņemošas personas un atļaušana būtu apgrūtinoša. Tomēr viņš nevarētu iedomāties kā Latvijas Bankas prezidents varētu turpināt strādāt pēc tam, kad ir bijis aizturēts saistībā ar šādām “ļoti smagām apsūdzībām”. Viņš aicināja iesniedzēju uzņemties iniciatīvu, lai atstātu amatu.

13. Vēlāk tajā pašā dienā Ministru prezidents informēja medijus, ka todien iesniedzējam tiks piemēroti ierobežojoši pasākumi un “kā minimums” viņam tiks liegts ieņemt Latvijas Bankas prezidenta amatu.

14. Neilgi pēc tam KNAB noturēja preses konferenci. Tā priekšnieks J.S. minēja, ka ir ierosināts kriminālprocess saistībā ar kukuļa pieprasīšanu un pieņemšanu vismaz EUR 100 000 apmērā un atbildīgā amatpersona ir uz 48 stundām aizturēta. Tāpat viņš paskaidroja, ka KNAB nepieprasīs viņa

apcietināšanu, taču piemēros drošības naudu un citus ierobežojošos pasākumus.

15. 2018.gada 19.februārī KNAB pieņēma lēmumu, oficiāli atzīstot iesniedzēju par aizdomās turēto kriminālprocesā un piemērojot viņam drošības līdzekļus: aizliegumu ieņemt Latvijas Bankas prezidenta amatu; pienākumu samaksāt drošības naudu EUR 100 000 apmērā; aizliegumu atstāt valsti bez iepriekšējas atļaujas saņemšanas; un aizliegums tuvoties noteiktām personām. Pēc tam viņu atbrīvoja.

16. Vēlāk tās pašas dienas pēcpusdienā I.L.E., Saeimas Nacionālās drošības komisijas priekšsēdētāja, sniedza interviju televīzijai. Atbildot uz jautājumu “Kāpēc pirms iesniedzēju notiesājoša sprieduma varam teikt, ka viņš ir radījis kaitējumu?”, viņa teica: “Es teiktu, ka viņš ir radījis kaitējumu Latvijas reputācijai... Ja persona ilgstoši ir ieņēmusi šādu nozīmīgu amatu un šajā laikā no kredītinstitūcijām grupā ir izspiedis naudu, ikvienā demokrātiskā valstī mēs varam runāt par ievērojamu kaitējumu reputācijai. Ir ļoti svarīgi, ka šo kriminālprocesu pabeidz. Šodien komisijas sanāsmē mēs vairākkārt uzdevām šo jautājumu KNAB priekšniekam un Ģenerālprokuroram, un viņi apstiprināja, ka iegūtie pierādījumi ir pietiekami un viņi uzskata, ka procesu būs iespējams pabeigt salīdzinoši īsā laikā.”

17. 2018.gada 21.februārī Ministru prezidents nacionālajā televīzijā skaidroja: “KNAB ir aizturējis, kā mēs zinām, un tiks izvirzīta apsūdzības, nopietnas apsūdzības par kukuļņemšanu pret Latvijas Bankas prezidentu...” Jautāts, vai viņš ir pārliecināts, ka lietā ir pierādījumi, viņš atbildēja: “Jebkurā gadījumā es paļaujos uz KNAB, paļaujos arī uz Ģenerālprokuratūru. Viņu apgalvojumi joprojām ir, ka lietai ir pamats, un, ka viņi ir gatavi izvirzīt apsūdzības.”

18. 2018.gada 22.februārī Ģenerālprokuratūras prokurore V.J., atbildot uz jautājumu, vai ir pietiekami pierādījumi, lai izvirzītu apsūdzības un nosūtītu lietu iztiesāšanai, atbildēja, ka tobrīd ir pietiekami pierādījumi, lai atzītu personas par aizdomās turētajiem. KNAB izmeklētāji turpināja savu darbu, iegūstot pierādījumus, taču “nav pazīmju, ka lietu nenosūtīs prokuratūrai apsūdzību celšanai.”

19. 2018.gada 26.februārī Ministru prezidents medijiem skaidroja, ka tā kā tika piemēroti vairāki drošības līdzekļi, tostarp aizliegums atstāt valsti un ieņemt amatu, iesniedzējs neapmeklēs Eiropas Centrālās bankas vadītāju padomes sēdi, kā arī neturpinās ieņemt Latvijas Bankas vadītāja amatu. Viņš skaidroja, ka “Rimšēvičs šobrīd nav Latvijas Bankas prezidents”. Tobrīd iesniedzēja sūdzība par piemērotajiem drošības līdzekļiem joprojām bija izskatīšanā nacionālajās tiesās; tomēr nākamajā dienā izmeklēšanas tiesnesis šos drošības līdzekļus atstāja spēkā.

20. 2018.gada 8.martā Ministru prezidents intervijā *Reuters* atkārtoja viņa aicinājumu iesniedzējam atstāt amatu. Viņš norādīja: “Blēži un zagļi tiks saukti pie atbildības pienācīgā kārtā. Viņam jāatkāpjas.” (“*Crooks and thieves will be prosecuted in due process. He should step down.*”)

21. 2018.gada 10.aprīlī intervijā nacionālajai televīzijai viņš teica: “Esmu diezgan pārliecināts, ka process netiks novilcināts... Mūsu tiesībsargājošās iestādes strādā, un apsūdzības tiks izvirzītas...”.

22. 2018.gada 13.aprīlī intervijā nacionālajā televīzijā KNAB direktors norādīja, ka par izmeklēšanu atbildīgais izmeklētājs un uzraugošais prokurors bija norādījuši, ka lietu nosūtīs prokuratūrai apsūdzības izvirzīšanai.

23. 2018.gada 18.jūnijā KNAB nosūtīja lietu kriminālvajāšanas uzsākšanai.

24. 2018.gada 28.jūnijā prokuratūra izvirzīja iesniedzējam apsūdzību par kukuļņemšanu atbildību pastiprinošos apstākļos.

25. 2019.gada 26.februārī Eiropas Savienības Tiesa (EST), izvērtējot pieteikumus, ko bija iesniedzis iesniedzējs un ECB, anulēja KNAB 2018.gada 19.februāra lēmumu ar kuru iesniedzējam liegts veikt Latvijas Bankas prezidenta amata pienākumus.

26. 2019.gada 9.jūlijā prokuratūra krimināllietu nosūtīja Rīgas rajona tiesai iztiesāšanai.

27. Starp 2019.gada 9. un 31.jūliju lietu nosūtīja no vienas tiesas uz citu, taču visbeidzot to atgriezta Rīgas rajona tiesai. Nenoteiktā datumā vēlāk tiesnesis, kurš bija nozīmēts lietas izskatīšanai, lēma beigt karjeru, un 2019.gada 17.oktobrī Saeima atbrīvoja viņu no tiesneša amata.

28. 2019.gada 20.decembrī pēc Rīgas rajona tiesas lūguma EST sniegt prejudiciālo nolēmumu par jautājumiem, kas skar Eiropas Savienības dalībvalsts centrālās bankas prezidenta kriminālprocesuālo imunitāti, iesniedzēja lietas izskatīšanu apturēja (skatīt *Rimšēvičs pret Latviju*, iesniegums Nr.56425/18, 24. un 27.rindkopa, 2022.gada 10.novembris). Pēc EST prejudiciālā nolēmuma saņemšanas iesniedzēja tiesvedību 2021.gada decembrī atjaunoja Datumā, kad notika nesenākā saziņa ar Tiesu (2020.gada 14.septembrī), iesniedzēja lieta joprojām atradās izskatīšanā pirmās instances tiesā.

PIEMĒROJAMIE TIESĪBU AKTI

29. Satversme, ciktāl piemērojama izskatāmajā lietā, noteic:

92.pants

“Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”

95.pants

“Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam.”

100.pants

“Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.”

30. Civillikuma 1635., 1779. un 2352.¹ pants noteic:

“1635. Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

Ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda.

P i e z ī m e. Darbība šeit jāsaprot plašākā nozīmē, aptverot ne vien darbību, bet arī atturēšanos no tās, tas ir, bezdarbību.

1779. Katram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ko viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis.

2352.¹ Katram ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņa godu un cieņu, ja šādu ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai.

Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa.

Ja kāds prettiesiski aizskar personas godu un cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem, tad viņam jādod atlīdzība (mantiska kompensācija). Atlīdzības apmēru nosaka tiesa.”

31. Kriminālprocesa likuma 19.pants aizsargā nevainīguma prezumpciju. Tā ceturtā daļa stājās spēkā 2018.gada 25.oktobrī. Šī norma, ciktāl piemērojama izskatāmajā lietā, noteic:

- (1) Neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā.
- (2) Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums.
- (3) Visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.
- (4) Ja valsts amatpersona, kas nav kriminālprocesā iesaistītā persona, ar publisku paziņojumu ir izteikusies par personas vainīgumu, pārkāpjot nevainīguma prezumpciju, procesa virzītājs, pamatojoties uz personas motivētu iesniegumu, publiski informē par nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu, bet iesnieguma kopiju nosūta izvērtēšanai institūcijai, kura var lemt par amatpersonas atbildību.

32. Ciktāl attiecināms uz izskatāmo lietu (ievilcumi un panti), ES Direktīvas 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā, paredz:

“[Ievilkums] 16. Nevainīguma prezumpcija tiktu pārkāpta tad, ja publisku iestāžu publiskos paziņojumos vai tiesu nolēmumos, kas neattiecas uz vainas noteikšanu, par aizdomās turēto vai apsūdzēto izteiktos kā par vainīgu, tik ilgi, kamēr minētās personas vaina nav pierādīta saskaņā ar tiesību aktiem. Šādos paziņojumos un tiesu nolēmumos nebūtu jāatspoguļo viedoklis par to, ka minētā persona ir vainīga. Šādam regulējumam nebūtu jāskar apsūdzības darbības, kuras veic, lai pierādītu aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, piemēram, apsūdzības celšanu, un neskar tiesu nolēmumus, kurus pieņemot apturētais spriedums stājas spēkā, ja tiek ievērotas tiesības uz aizsardzību. Tam nebūtu jāskar arī procesuāla rakstura preliminārie nolēmumi, kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzozo pierādījumu elementi, piemēram, nolēmumi par pirmstiesas apcietinājumu, ar noteikumu, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais šajos nolēmumos nav minēts kā vainīgs. Pirms procesuāla rakstura prelimināro nolēmumu pieņemšanas kompetentā iestāde varētu vispirms pārliecināties par to, vai aizdomās turētā vai apsūdzētā apsūdzozo pierādījumu elementi ir konstatēti tādā apjomā, lai pamatotu attiecīgo nolēmumu, un nolēmumā varētu uz tiem atsaukties.

[Ievilkums] 17. Jēdziens “publisku iestāžu publiski paziņojumi” būtu jāsaprot kā jebkādi paziņojumi, kuri attiecas uz noziedzīgu nodarījumu un kurus ir paudusi vai nu iestāde, kas ir iesaistīta kriminālprocesā attiecībā uz minēto noziedzīgo nodarījumu, piemēram, tiesu iestādes, policija un citas tiesībsargāšanas iestādes, vai arī cita publiska iestāde, piemēram, ministri un citas valsts amatpersonas, ar to saprotot, ka tas neskar valsts tiesību aktus attiecībā uz imunitāti.”

4.pants. Publiskas norādes par vainu

“1. Dalībvalstis veic pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu, ka tik ilgi, kamēr nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina saskaņā ar tiesību aktiem, publisko iestāžu publiskos paziņojumos un tiesu nolēmumos, ar kuriem netiek noteikts personas vainīgums, minētā persona netiek minēta kā vainīga. Tas neskar apsūdzības darbības, kas tiek veiktas, lai pierādītu aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, vai procesuāla rakstura prelimināros nolēmumus, kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzoši pierādījumi.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka ir pieejami atbilstīgi pasākumi tajā gadījumā, kad tiek pārkāpts šā panta 1. punktā noteiktais pienākums neminēt aizdomās turēto vai apsūdzēto kā vainīgu, saskaņā ar šo direktīvu un jo īpaši – ar 10. pantu.

3. Panta 1. punktā noteiktais pienākums neminēt aizdomās turētos vai apsūdzētos kā vainīgus neliedz publiskām iestādēm publiski izplatīt informāciju par kriminālprocesu, ja tas ir noteikti nepieciešams ar kriminālizmeklēšanu saistītu iemeslu dēļ vai sabiedrības interešu aizsardzības vārdā.”

10.pants. Tiesību aizsardzības līdzekļi

“1. Dalībvalstis nodrošina, lai aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem būtu efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu.

2. Neskarot valstu noteikumus un sistēmas attiecībā uz pierādījumu pieļaujamību, dalībvalstis nodrošina, ka, izvērtējot liecības, ko snieguši aizdomās turētie vai apsūdzētie, vai pierādījumus, kas iegūti, pārkāpjot tiesības klusēt vai neliecināt pret sevi, tiek ievērotas tiesības uz aizstāvību un taisnīga procesa princips.”

33. Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtās daļas grozījumu anotācija ir izteikta šādi:

Direktīvas 2016/343 4. panta 1. punkts noteic, ka ir jānodrošina, ka tik ilgi, kamēr nav pierādīta aizdomās turētā vai apsūdzētā vaina saskaņā ar tiesību aktiem, publisko iestāžu publiskos paziņojumos un tiesu nolēmumos, ar kuriem netiek noteikts personas vainīgums, minētā persona netiek minēta kā vainīga. Tas neskar apsūdzības darbības, kas tiek veiktas, lai pierādītu aizdomās turētā vai apsūdzētā vainu, vai procesuāla rakstura prelimināros nolēmumus, kurus pieņem tiesu vai citas kompetentās iestādes un kuru pamatā ir aizdomas vai apsūdzoši pierādījumi. Attiecīgi Direktīvas 2016/343 10. panta 1. punkts noteic, ka ir jānodrošina, lai aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem būtu efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ja tiek pārkāptas viņu tiesības, kas noteiktas saskaņā ar šo direktīvu.

Atbilstoši Direktīvas 2016/343 44. apsvērumam Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību aktu efektivitātes princips nosaka, ka dalībvalstis nodrošina pienācīgus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus gadījumā, ja tiek pārkāptas tiesības, kas personai piešķirtas ar ES tiesību aktiem. Lai saglabātu tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz aizstāvību, ar efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, kas pieejams gadījumā, kad tiek pārkāptas kādas no šajā direktīvā noteiktajām tiesībām, vajadzētu, ciktāl iespējams, panākt, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie tiek nostādīti tādā pašā stāvoklī, kādā tie būtu bijuši, ja aizskārumš nebūtu noticis.

Nevainīguma prezumpciju kriminālprocesa laikā ar publisko iestāžu publisku paziņojumu ir iespējams pārkāpt personām, kas ir kriminālprocesā iesaistītās personas, vai trešās personas, kas pārstāv publisku iestādi, bet nav kriminālprocesā iesaistītās personas, piemēram, Valsts policijas, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja, Finanšu policijas pārvaldes amatpersonas, kas nav konkrētā kriminālprocesa virzītāji, kā arī valsts amatpersonas, kas ieņem atbildīgu stāvokli, ierēdņi, žurnālisti vai jebkura cita persona.

Ja persona, kas ir kriminālprocesā iesaistītā persona, ar publisku paziņojumu ir pārkāpusi personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju, ir piemērojami KPL noteiktie tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Piemēram, atbilstoši KPL 24. nodaļai procesā iesaistītā persona, kā arī persona, kuras tiesības vai likumīgās intereses ir aizskartas ar konkrēto rīcību vai nolēmumu, var iesniegt sūdzību par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu. Atbilstoši KPL 16. panta pirmajai un otrajai daļai personai, kura īsteno aizstāvību, cietušajam, cietušā pārstāvim un amatpersonai, kura ir pilnvarota veikt kriminālprocesu, bet nav procesa virzītāja, ir tiesības pieteikt noraidījumu, ja pastāv šādi apstākļi - amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, tulkiem un speciālistiem jāatsakās no piedalīšanās kriminālprocesā, ja viņi ir personiski ieinteresēti rezultātā vai pastāv apstākļi, kas procesā iesaistītajām personām pamatoti dod iemeslu uzskatīt, ka šāda ieinteresētība varētu būt. Tāpat pierādījumi, kas iegūti, pārkāpjot personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju, atbilstoši KPL 130. panta otrajai daļai ir atzīstami par nepieļaujamiem un pierādīšanā neizmantojamiem.

Vienlaikus personai saskaņā ar KPL 569. un 572. pantu ir tiesības kasācijas kārtībā pārsūdzēt tāda apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, kurš vēl nav stājies spēkā, nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ, t.i., pamatojot kasācijas sūdzību ar materiālu vai procesuālu normu pārkāpumu. Kā arī

LĒMUMS LIETĀ “RIMŠĒVIČS pret LATVIJU”

saskaņā ar KPL 655. panta pirmo daļu atjaunot kriminālprocesu var, pamatojoties uz minētā panta otrajā daļā noteiktajiem apstākļiem:

- 1) ar spēkā stājušos tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu atzītas cietušā vai liecinieka apzināti nepatiesas liecības, apzināti nepatiess eksperta atzinums, tulkojums, lietisko pierādījumu, izmeklēšanas un tiesas darbību protokolu vai lēmumu viltojums, kā arī citu pierādījumu viltojums, kuri bijuši pamatā nelikumīga nolēmuma pieņemšanai;
- 2) ar spēkā stājušos tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu atzīta tiesneša, prokurora vai izmeklētāja noziedzīga ļaunprātība, kas bijusi pamatā nelikumīga nolēmuma pieņemšanai;
- 3) citi apstākļi, kas, pieņemot nolēmumu, nav bijuši zināmi tiesai vai prokuroram un kas paši par sevi vai kopā ar agrāk konstatētajiem apstākļiem norāda, ka persona nav vainīga vai izdarījusi vieglāku vai smagāku noziedzīgu nodarījumu nekā tas, par kuru tā notiesāta vai tai piemērots prokurora priekšraksts par sodu, vai arī kas liecina par attaisnotā vai tās personas vainu, attiecībā uz kuru kriminālprocess bijis izbeigts;
- 4) Satversmes tiesas atzinums par tādas tiesību normas vai tās interpretācijas neatbilstību Satversmei, uz kuras pamata spēkā stājies nolēmums;
- 5) starptautiskas tiesu institūcijas atzinums par to, ka Latvijas nolēmums, kas stājies spēkā, neatbilst Latvijai saistošiem starptautiskajiem normatīvajiem aktiem.

Savukārt gadījums, kad personas, kas pārstāv kādu publisku iestādi, bet nav kriminālprocesā iesaistītās personas, piemēram, ministrs, augsta valsts pārvaldes amatpersona vai deputāts, ar publiskas iestādes publisku paziņojumu pārkāpj personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju, ir jānodala divās situācijās. Proti:

- 1) personas, kas ar savu publisko paziņojumu par personas vainu, var ietekmēt kriminālprocesu un;
- 2) personas, kuras ar savu publisko paziņojumu nevar ietekmēt, t.i., tās nerada risku kriminālprocesa interesēm, bet aizskar tikai personas godu, cieņu un reputāciju.

Pirmajā gadījumā tās ir jebkuras valsts augstas amatpersonas, piemēram, izmeklēšanas iestādes augstas amatpersonas, ministri, ministriju augstas amatpersonas, kuru amata pienākumi un kompetences joma ir salīdzinoši tuva krimināltiesiskajai jomai un tās procesiem. Tādējādi šādu personu publiski paziņojumi var ietekmēt konkrētu kriminālprocesu un procesa virzītāju.

Otrajā gadījumā tās ir jebkuras citas trešās personas, kuru izteikumi nevar ietekmēt kriminālprocesu un procesa virzītāju, jo šīs personas savā darbībā un kompetencē nekādā mērā nav saistītas ar krimināltiesisko jomu un tās procesiem (izmeklēšana, tiesa). Šajā gadījumā šādu personu publiski paziņojumi būtu vērtējami tikai kā godu un cieņu aizskaroši.

Abos gadījumos persona, kura uzskata, ka ar publisko iestāžu publisku paziņojumu ir pārkāptas tās tiesības uz nevainīguma prezumpciju, var vērsties civilprocesuālā kārtībā un pieprasīt kaitējuma kompensāciju.

Pienākums un atbildība ikvienai valsts pārvaldes un izmeklēšanas iestādes amatpersonai vai darbiniekam publiskas iestādes publiskos paziņojumos neminēt aizdomās turētos vai apsūdzētos kā vainīgus ir noteikts Satversmes 92. pantā, kas noteic, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.

Tāpēc personai, kas izteikusi publiskas iestādes publisku paziņojumu, var ierosināt disciplinārlietu un piemērot disciplinārsodu, pamatojoties uz Satversmes 92. panta pārkāpumu.

Tomēr tiesību aizsardzības līdzeklis tikai civilprocesuālā kārtībā un kā disciplinārpārkāpums pirmajā gadījumā, kad publiskas personas, kas nav kriminālprocesā iesaistītās personas, sniedz publisku paziņojumu, pārkāpjot personas tiesības uz nevainīguma

LĒMUMS LIETĀ “RIMŠEVIČS pret LATVIJU”

prezumpciju norāda uz personas vainīgumu pirms gala nolēmuma spēkā stāšanās, ir nepietiekošs. Līdz ar to ir nepieciešams arī kriminālprocesuāls tiesību aizsardzības līdzeklis, ņemot vērā radīto ietekmi kriminālprocesa interesēm. Tāpēc secināms, ka attiecībā uz šo gadījumu nepastāv atbilstošs tiesiskās aizsardzības līdzeklis.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir secinājusi, ka iespēja vērsties nacionālajā tiesā ar civilprasību par nevainīguma prezumpcijas aizskārumu, nav uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli [*Konstas pret Grieķiju*, (iesniegums Nr. 53466/07), 2011. gada 24. maija spriedums, 29. rindkopa; *Shuvalov pret Igauniju*, (iesniegums Nr. 39820/08 un Nr. 14942/09), 2012. gada 29. maija spriedums, 73. rindkopa], jo šāda sūdzība pēc sava rakstura ir civilprocesuāla, kas, savukārt, nozīmē, ka tā netiks izskatīta konkrētā pret individu uzsāktā kriminālprocesa ietvaros, un civilprocesa iznākums, pat ja tas būs indivīdam labvēlīgs, nevarēs nekādā veidā ietekmēt, kur nu vēl labot situāciju, kura ir izveidojusies kriminālprocesa ietvaros. Tāpēc civilprocesuālais tiesību aizsardzības līdzeklis var kalpot tikai kā papildu elements, ar kura palīdzību indivīdam ir iespējams saņemt kompensāciju par tiesību aizskārumu, taču šādas kompensācijas piešķiršanas fakts pats par sevi nav spējīgs labot kriminālprocesuālajām interesēm, t.sk. kriminālprocesa taisnīgumam, nodarīto kaitējumu.

Tāpat ECT, vērtējot tiesību aizsardzības līdzekļu efektivitāti lietās, kurās indivīdi ir sūdzējušies par nevainīguma prezumpcijas (Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – ECTK) 6. panta 2. punkta) pārkāpumiem, ir norādījusi, ka nevainīguma prezumpcija ir viens no pamatelementiem, lai kriminālprocesu kopumā varētu atzīt par taisnīgu ECTK 6. panta 1. punkta izpratnē [*Allenet de Ribemont pret Franciju*, (iesniegums Nr. 15175/89), 1995. gada 10. februāra spriedums, 35. rindkopa] Tādēļ, ECT ieskatā, lai tiesību aizsardzības līdzeklis saistībā ar iespējamo nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu būtu efektīvs, indivīdam ir jābūt iespējai iesniegt sūdzību konkrētā pret viņu ierosinātā kriminālprocesa ietvaros [*Shagin pret Ukrainu*, (iesniegums Nr. 20437/05), 2009. gada 10. decembra spriedums, 71. rindkopa; *Davzhenko pret Ukrainu*, (iesniegums Nr. 36650/03), 2012. gada 12. janvāra spriedums, 42. rindkopa].

Šobrīd KPL ietvaros nav noteikts regulējums tiesiskās aizsardzības līdzeklim gadījumos, kad publisko iestāžu amatpersona ar publisku paziņojumu pārkāpj personas nevainīguma prezumpciju, tādējādi ietekmējot kriminālprocesu. Atbilstoši KPL 46. panta otrās daļas 5. punktam amatā augstākam prokuroram ir tiesības uzdot izmeklēšanu kriminālprocesā veikt citai izmeklēšanas iestādei, tomēr, ja persona, kas ar publisku paziņojumu ir izteikusies par personas vainu, ir izmeklēšanas iestādes vadītājs, ietekmi uz kriminālprocesu nevar izslēgt.

Līdz ar to ir jānodrošina tāds tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kāds ir pieejams KPL attiecībā uz trešās personas (publiskas iestādes) publisku paziņojumu, lai panāktu, ka aizdomās turētie vai apsūdzētie, kuru tiesības uz nevainīguma prezumpciju tika pārkāptas ar publiskas personas paziņojumu par personas vainīgumu, tiek nostādīti tādā pašā stāvoklī, kādā tie būtu bijuši, ja aizskārumš nebūtu noticis, proti, ar procesa virzītāja publisku (pret) paziņojumu, kurā sniegta objektīva informācija par personas statusu konkrētajā lietā, norādot uz nevainīguma prezumpcijas pamatprincipa pārkāpuma nepieļaujamību. Šāds risinājums, nevis, piemēram, līdzīgi kā Krimināllikuma (turpmāk – KL) 49.1 pantā noteiktais attiecībā uz soda noteikšanu, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, izvēlēts, jo tiesiskās aizsardzības līdzeklim nevainīguma prezumpcijas pārkāpuma gadījumā ir jābūt tādām, lai spētu labot kriminālprocesuālajām interesēm, t.sk. kriminālprocesa taisnīgumam, nodarīto kaitējumu. Tāpēc ar procesa virzītāja tūlītēju publisku (pret) paziņojumu personai kriminālprocesa ietvaros nodarītais kaitējums tiek novērsts un turpmāk netiek radīts risks konkrētā kriminālprocesa interesēm. Pretējā gadījumā, ja tiesiskās aizsardzības līdzeklis būtu piemērojams kriminālprocesa beigās pie soda noteikšanas, kaitējums, kas radīts kriminālprocesa laikā, ļautu apšaubīt visa kriminālprocesa virzību un objektivitāti.

LĒMUMS LIETĀ “RIMŠĒVIČS pret LATVIJU”

Ņemot vērā minēto un ievērojot Direktīvas 2016/343 prasības, KPL 19. pantu ir paredzēts papildināt ar jaunu ceturto daļu, nosakot, ja valsts amatpersona, kas nav kriminālprocesā iesaistītā persona, ar publisku paziņojumu ir izteikusies par personas vainīgumu, pārkāpjot nevainīguma prezumpciju, procesa virzītājs, pamatojoties uz personas motivētu iesniegumu, publiski informē par šajā pantā minētā pārkāpuma nepieļaujamību.

Tas nozīmē, ka procesa virzītājam publisks paziņojums ir jāsniedz tikai pēc tam, kad ir saņemts personas motivēts iesniegums. Procesā virzītājs publisku paziņojumu var sniegt gan izmantojot iestādes komunikācijas dienesta atbalstu, gan izmantojot pieejamos plašsaziņas līdzekļus (piemēram, paziņojums iestādes mājaslapā vai informācijas nodošana nacionālajai informācijas aģentūrai).

SŪDZĪBA

34. Atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 2.punktu, iesniedzējs sūdzējās, ka, vairākām augsta ranga Latvijas amatpersonām izsakoties publiski, pārkāpta viņa nevainīguma prezumpcija.

JURIDISKAIS ASPEKTS

A. Pušu apsvērumi

1. Valdība

35. Valdība apgalvoja, ka iesniedzēja sūdzība bija ārpus Konvencijas normu materiāltiesiskā tvēruma. Tā argumentēja, ka, lai piemērotu Konvencijas 6.pantu, jābūt jautājumam par indivīdam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību. Tā kā izskatāmajā lietā brīdī, kad iesniedzējs vērsās ar sūdzību Tiesā, process pret iesniedzēju bija pirmstiesas stadijā, nebija jautājuma par apsūdzības krimināllietā pamatotību un viņa sūdzība līdz ar to bija ārpus Konvencijas normu materiāltiesiskā tvēruma.

36. Tāpat Valdība argumentēja, ka iesniedzējs nebija izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, jo viņš savu sūdzību pietiekami skaidri nebija izvirzījis pret viņu vērstajā kriminālprocesā. Tā atsaucās jo īpaši uz Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturto daļu, kas stājās spēkā 2018.gada 25.oktobrī. Tā argumentēja, ka, lai arī šī norma tika ieviesta pēc tam, kad iesniedzējs bija vērsies ar iesniegumu Tiesā, un attiecībā uz šī tiesību aizsardzības līdzekļa piemērošanu vēl nebija izveidojusies nekāda prakse, viņam vajadzēja šo tiesību aizsardzības līdzekli izsmelt, jo, balstoties uz šīs normas tekstu, tās pieņemšanas iemesliem un mērķiem, tas varēja sniegt atlīdzinājumu par viņa sūdzībām. Proti, to izveidoja, lai ieviestu ES direktīvu 2016/323, tas sniedza papildu procesuālās garantijas un šī norma bija *lex specialis* attiecībā uz amatpersonu, kas nav iesaistītas kriminālprocesā, izteikumiem. Kompetento institūciju atbildei jābūt nekavējošai, taču tikai pēc

tam, kad skartais indivīds ir iesniedzis sūdzību. Normas anotācija paredzēja vairākas komunikācijas platformas, lai nodrošinātu nepieciešamo publicitāti (skatīt 33.rindkopu iepriekš). Turklāt pirmās instances tiesa lietu saņēma 2019.gada jūlijā, kad 19.panta ceturtā daļa jau bija spēkā. Tā kā nav termiņa, kādā šajā normā paredzētās sūdzības iesniedzamas, iesniedzējs joprojām šo tiesību aizsardzības līdzekli varēja izmantot līdz pat galīgais lēmums vai spriedums nav pieņemts. Turklāt Valdība uzsvēra, ka lietu iztiesājošajam tiesnesim bija tiesības izskatīt šādu sūdzību arī laikā, kad tiesvedība lietā bija apturēta, gaidot EST nolēmumu, jo to var izlemt arī neatjaunojot procesu. Attiecībā uz publiskiem izteikumiem no kriminālprocesā iesaistīto personu puses iesniedzējs varēja iesniegt lūgumu vai sūdzību tiesā pat pirms Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtā daļa bija stājusies spēkā.

37. Tāpat iesniedzējs varēja vērsties tiesā ar prasību par neslavas celšanu, taču šādai prasībai bija tikai komplementāra daba, jo tā varēja sniegt tikai kompensāciju.

2. Iesniedzējs

38. Iesniedzējs apgalvoja, ka brīdī, kad viņš vērsās Tiesā, viņam nebija pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis. Papildus tam, ka Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtā daļa stājās spēkā tikai vēlāk, iesniedzējs izvirzīja iebildumus arī attiecībā uz tās praktisku piemērošanu. Proti, publisks paziņojums par nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu, kas veikts vairākus mēnešus pēc apstrīdētajiem izteikumiem nekādā veidā nevar tikt uzskatīts par nekavējošu, un tas nevarētu sasniegt tādu pašu publicitātes līmeni. Turklāt nebija skaidrs, kura institūcijas faktiski būtu kompetenta konstatēt Ministru prezidenta un citu ministru atbildību. KNAB izmeklētājs, kurš bija procesa virzītājs, nevarētu izvērtēt un sniegt jebkādu informāciju, jo process bija apturēts un nebija zināms, kad to atjaunos. Turklāt bija šaubas par viņu izvērtējuma objektivitāti šajā ziņā. Civiltiesiskie tiesību aizsardzības līdzekļi, kā to atzina arī Valdība, nav pietiekami, un kompensācijai nebūtu nekādas ietekmes uz kriminālprocesu.

B. Tiesas vērtējums

1. Atbilstība materiāltiesiskajam tvērumam

39. Tiesa iesākumā atzīmē, ka tai ir jāpārlicinās, ka tai ikvienā lietā, ko tā izskata, ir jurisdikcija, un tāpēc tai ir jāizvērtē šis jautājums ikvienā tiesvedības stadijā (skatīt *Blečić pret Horvātiju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.59532/00, 67.rindkopa, ECHR 2006-III).

40. Šajā saistībā Tiesa atkārtoti uzsver, ka, kā tieši norādīts šīs normas tekstā, Konvencijas 6.panta 2.punkts ir piemērojams, ja persona tiek apsūdzēta noziedzīgā nodarījumā, kas Konvencijas sistēmā ir autonomas jēdziens (skatīt *Allen pret Apvienoto Karalisti* [Lielā palāta], iesniegums

Nr.25424/09, 95.rindkopa, ECHR 2013; un *Agapov pret Krieviju*, iesniegums Nr.52464/15, 31.rindkopa, 2020.gada 6.oktobris), tas ir, no brīža, kad kompetentā institūcija indivīdu oficiāli informē par apsūdzību, ka viņš ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu (skatīt *Bikas pret Vāciju*, iesniegums Nr.76607/13, 30.rindkopa, 2018.gada 25.janvāris, un tur citētie avoti), vai no brīža, kad viņa situāciju būtiski ietekmē institūciju veiktie pasākumi, kas ir rezultāts aizdomām pret viņu (skatīt *McFarlane pret Īriju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.31333/06, 143.rindkopa, 2010.gada 10.septembris; *Simeonovi pret Bulgāciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.21980/04, 110.-111.rindkopa, 2017.gada 12.maijs; un *Larrañaga Arando un citi pret Spāniju* (lēmums), iesniegums Nr.73911/16 un 3 citi, 40.rindkopa, 2018.gada 25.jūnijs, un tur ietvertās atsauces). Iztrūkstot “apsūdzībai krimināllietā”, kad šāda kriminālprocesa nav vai nav bijis, 6.panta 2.pants nav piemērojams (skatīt *Larrañaga Arando un citi*, citēts iepriekš, 40.rindkopa; *Zollman pret Apvienoto Karalisti* (lēmums), iesniegums Nr.62902/00, ECHR 2003-XII; un *Blake pret Apvienoto Karalisti* (lēmums), iesniegums Nr.68890/01, 123.-124.rindkopa, 2005.gada 25.oktobris).

41. Tādēļ pirmais jautājums Tiesai ir, vai iesniedzēju var uzskatīt par personu, kas ir “apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā” Konvencijas 6.panta 2.punkta autonomā jēdziena izpratnē. Tiesa uz šo jautājumu sniedz apstiprinošu atbildi. Tā pieņem, ka viņa situāciju “būtiski ietekmēja” KNAB pret viņu ierosinātais kriminālprocess saistībā ar kukuļņemšanu, viņa vēlāka aizturēšana un kļūšana par aizdomās turēto, kam sekoja arī vairāki viņam piemērotie drošības līdzekļi (skatīt 6., 7. un 15.rindkopu iepriekš). Tiesa tādēļ uzskata, ka viņu var uzskatīt par “apsūdzētu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā” Konvencijas autonomajā izpratnē, un viņš var pieprasīt Konvencijas 6.panta aizsardzību (skatīt *Agapov*, citēts iepriekš, 32.rindkopa, un *Fatullayev pret Azerbaidžānu*, iesniegums Nr.40984/07, 155.rindkopa, 2010.gada 22.aprīlis; salīdzināt ar *Kalēja pret Latviju*, iesniegums Nr.22059/08, 36.-40.rindkopa, 2017.gada 5.oktobris).

42. Ievērojot iepriekš minēto, Tiesa uzskata, ka sūdzību nevar noraidīt atbilstoši Konvencijas 35.panta 3.punkta (a) apakšpunktam kā neatbilstošu Konvencijas normas materiāltiesiskajam tvērumam.

2. Nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu izsmelšana

43. Vispārējie principi par nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu izsmelšanu ir apkopoti lietā *Vučković un citi pret Serbiju* (sākotnējais iebildums) [Lielā palāta], iesniegumi Nrs.17153/11 un 29 citi, 69.-77.rindkopa, 2014.gada 25.marts). Tiesa atgādina, ka Konvencijas izveidotā aizsardzības mehānisma būtisks elements ir tas, ka tā ir pakārtota (subsidiāra) nacionālajām tiesību sistēmām, kas nodrošina cilvēktiesības. Tādēļ ir piemēroti, ka nacionālajām tiesām vispirms tiek dota iespēja izvērtēt jautājumus par nacionālā regulējuma atbilstību Konvencijai un tad, ja arī pēc tam sūdzība tomēr nonāk Tiesā, pēdējai būtu pieejami nacionālo tiesu, kas ir

tiesā un nepārtrauktā saiknē ar to valstīs esošajiem notikumiem, vērtējumi (skatīt, citastarp, *Burden pret Apvienoto Karalisti* [Lielā palāta], iesniegums Nr.13378/05, 42.rindkopa, ECHR 2008). Pienākuma izsmelt nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus mērķis ir sniegt nacionālajām institūcijām, primāri tiesām, iespēju novērst vai nodrošināt atlīdzinājumu par iespējamām Konvencijas pārkāpumiem (skatīt *Mocanu un citi pret Rumāniju* [Lielā palāta], iesniegumi Nrs.10865/09 un 2 citi, 221.rindkopa, ECHR 2014 (izvilkumi); *Vučković un citi*, citēts iepriekš, 70.rindkopa; un *Gherghina pret Rumāniju* (lēmums) [Lielā palāta], iesniegums Nr.42219/07, 84.rindkopa, 2015.gada 9.jūlijs).

44. Konvencijas 35.panta 1.punktā minētais pienākums izsmelt tiesību aizsardzības līdzekļus ir balstīts pieņēmumā, kas atspoguļots Konvencijas 13.pantā (ar ko tam ir cieša saikne), ka šāds tiesību aizsardzības līdzeklis attiecībā uz konkrēto iespējamo pārkāpumu ir pieejams gan likumā, gan praksē (skatīt *Kudla pret Poliju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.30210/96, 152.rindkopa, ECHR 2000-XI, un *Konstas pret Grieķiju*, iesniegums Nr.53466/07, 28.rindkopa, 2011.gada 24.maijs). Pat ja viens tiesību aizsardzības līdzeklis nespēj pats par sevi izpildīt 13.panta prasības, to var izdarīt vairāku līdzekļu kopums (skatīt *Kudla*, citēts iepriekš, 157.rindkopa *in fine*).

45. Vērtējums par to, vai ir izsmelti nacionālie tiesību aizsardzības līdzekļi, ierasti tiek veikts kā atskaites punktu izmantojot datumu, kurā iesniegta sūdzība Tiesā. Tomēr, kā Tiesa vairākkārt iepriekš ir norādījusi, šim noteikumam ir izņēmumi, ko var attaisnot konkrētas lietas faktiskie apstākļi (skatīt *Baumann pret Franciju*, iesniegums Nr.33592/96, 47.rindkopa, ECHR 2001-V (izvilkumi), un *Demopoulos un citi pret Turciju* (lēmums) [Lielā palāta], iesniegumi Nrs.46113/99 un 7 citi, 87.rindkopa, ECHR 2010). Proti, Tiesa ir atkāpusies no šī noteikuma pēc tam, kad ir izveidots tiesību aizsardzības līdzeklis lietās par tiesvedības ilgumu (skatīt, piemēram, *Brusco pret Itāliju* (lēmums), iesniegums Nr.69789/01, ECHR 2001-IX, un *Nogolica pret Horvātiju* (lēmums), Nr.77784/01, ECHR 2002-VIII); lietās par jauna kompensējoša tiesību aizsardzības līdzekļa izveidi attiecībā uz iejaukšanos īpašuma tiesībās (skatīt *Beshiri un citi pret Albāniju* (lēmums), iesniegumi Nrs.29026/06 un 11 citi, 177. un 216.-218.rindkopa, 2020.gada 17.marts; un *Olkhovik un citi pret Krieviju* (lēmums), iesniegums Nr.11279/17 un 2 citi, 34.-41. un 43.rindkopa, 2022.gada 22.februāris); par nacionālo tiesu spriedumu neizpildīšanu (skatīt *Nagovitsyn un Nalgiyev pret Krieviju* (lēmums), iesniegumi Nrs.27451/09 un 60650/09, 36.-40.rindkopa, 2010.gada 23.septembris, un *Balan pret Moldovu* (lēmums), iesniegums Nr.44746/08, 22.-30.rindkopa, 2012.gada 24.janvāris); attiecībā uz cietumu pārapsdzīvotību (skatīt *Latak pret Poliju* (lēmums), Nr.52070/08, 79.-82.rindkopa, 2010.gada 12.oktobris, un *Stella un citi pret Itāliju* (lēmums), iesniegumi Nrs.49169/09 un 10 citi, 42.-45.rindkopa, 2014.gada 16.septembris); vai attiecībā uz nepienācīgiem apstākļiem apcietinājuma

vietā (skatīt *Shmelev un citi pret Krieviju* (lēmums), iesniegums Nr. 41743/17 un 16 citi, 123.-131.rindkopa, 2020.gada 17.marts).

46. Ja Valsts-atbildētāja ir izveidojusi jaunu tiesību aizsardzības līdzekli, Tiesai jānoskaidro, vai šis līdzeklis ir efektīvs (skatīt, piemēram, *Robert Lesjak pret Slovēniju*, iesniegums Nr.33946/03, 34.-55.rindkopa, 2009.gada 21.jūlijs; *Demopoulos un citi*, citēts iepriekš, 87.rindkopa; *Preda un citi pret Rumāniju*, iesniegumi Nrs.9584/02 un 7 citi, 118.-133.rindkopa, 2014.gada 29.aprīlis; un *Xynos pret Grieķiju*, iesniegums Nr.30226/09, 37. un 40.-51.rindkopa, 2014.gada 9.oktobris). Nedz fakts, ka vēl nav izveidojusies nekāda tiesu vai institūciju prakse regulējuma piemērošanā, nedz arī tas, ka process varētu aizņemt ievērojamu laiku pats par sevi nevar jauno mehānismu parādīt neefektīvu (skatīt *Nagovitsyn un Nalgiyev*, citēts iepriekš, 30.rindkopa, tomēr attiecībā uz nacionālo tiesu spriedumu izpildi). Vērtējumā par to, vai ir izņēmuma apstākļi, kas pieprasa iesniedzējiem izmantot šādu tiesību aizsardzības līdzekli, it īpaši ņems vērā jauno regulējumu un kontekstu, kādā tas izveidots (skatīt *Fakhretdinov un citi pret Krieviju* (lēmums), iesniegumi Nrs.26716/09 un 2 citi, 30.rindkopa, 2010.gada 23.septembris).

47. Tiesa atkārtoti uzsver, ka nevainīguma prezumpcijas princips visupirms ir procesuālā garantija un viens no Konvencijas 6.pantā garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu krimināllietā aspekts (skatīt *Allenet de Ribemont pret Franciju*, 1995.gada 10.februāris, 35.rindkopa, A. sērija Nr.308, un *Arrigo un Vella pret Maltu* (lēmums), iesniegums Nr.6569/04, 2005.gada 10.maijs).

48. Tiesa iepriekš ir norādījusi, ka sūdzības par nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu ierasti tiek izvirzītas kriminālprocesa pret iesniedzēju ietvaros (skatīt *Shagin pret Ukrainu*, iesniegums Nr.20437/05, 71.-73.rindkopa, 2009.gada 10.decembris; *Panasyuk pret Ukrainu* (lēmums), iesniegums Nr.19906/04, 2011.gada 23.augusts; un *Dovzhenko pret Ukrainu*, iesniegums Nr.36650/03, 42.rindkopa, 2012.gada 12.janvāris), lai sniegtu krimināllietu iztiesājošajām tiesām iespēju nostādīt iesniedzēju, cik vien iespējams, situācijā, kurā viņš vai viņa būtu bijusi, ja 6.panta prasības nebūtu ignorētas (skatīt *Igars pret Latviju* (lēmums), iesniegums Nr.11682/03, 91.rindkopa, 2013.gada 5.februāris, un *Šantare un Labazņikovs pret Latviju*, iesniegums Nr.34148/07, 71.rindkopa, 2016.gada 31.marts). Tāpat Tiesa vairākās lietās ir atzīmējusi, ka kompensācijas prasība civiltiesiskā kārtā varētu būt saistīta ar iespējamo pārkāpumu un pietiekama tikai daļēji; tā nevarētu pilnībā atlīdzināt iespējamo nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu (skatīt, piemēram, *Konstas*, citēts iepriekš, 29.rindkopa) un tādēļ nevarētu tikt uzskatīta par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli Konvencijas 35.panta 1.punkta mērķiem (skatīt *Paulikas pret Lietuvu*, iesniegums Nr.57435/09, 41.rindkopa, 2017.gada 24.janvāris, un tur citētie avoti).

49. Tiesa vairākās lietās ir secinājusi, ka civiltiesisks tiesību aizsardzības līdzeklis principā varētu būt efektīvs veids, kādā risināt sūdzību, kas saistīta ar izteikumiem, kas uztverami kā personu vainojoši un izteikti saistībā ar

aktīvu kriminālprocesu, vai nu atsevišķi vai kombinācijā ar krimināltiesisku tiesību aizsardzības līdzekli (skatīt *Mamaladze pret Gruziju*, iesniegums Nr.9487/19, 63.rindkopa, 2022.gada 3.novembris, un *Okropiridze pret Gruziju*, iesniegumi Nrs.43627/16 un 71667/16, 113.rindkopa, 2023.gada 7.septembris). Piemēram, krimināltiesisks tiesību aizsardzības līdzeklis kā sūdzība, kas iesniegta konkrētajā kriminālprocesā, var būt efektīvs, ja iesniedzēja sūdzība saistībā ar tiesībām tikt uzskatītam par nevainīgu ir cieši saistīta ar iespējamiem procesuālo garantiju pārkāpumiem konkrētajā kriminālprocesā (skatīt *Mamaladze*, citēts iepriekš, 67.rindkopa; skatīt arī *Matijašević pret Serbiju*, iesniegums Nr.23037/04, 32. un 33.rindkopa, ECHR 2006-X, un *Hajnal pret Serbiju*, iesniegums Nr.36937/06, 121.rindkopa, 2012.gada 19.jūnijs). Iztrūkstot konkrētam krimināltiesiskajam tiesību aizsardzības līdzeklim, proti, lietās, kas saistītas ar publiskiem izteikumiem, civiltiesisks tiesību aizsardzības līdzeklis var būt piemērotāks (skatīt *Mamaladze*, citēts iepriekš, 65.rindkopa).

50. Tiesa uzskata, ka atbilde uz jautājumu par to, kurš tiesību aizsardzības līdzeklis ir izsmeļams attiecībā uz sūdzībām par nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu ir atkarīga no katras lietas faktiskajiem apstākļiem un piemērojamā normatīvā regulējuma. Tiesa atzīmē, ka izskatāmajā lietā iztiesājošais tiesnesis nebija pieņēmis nevienu lēmumu vai veicis kādu darbību pašas iztiesājamās lietas ietvaros, kam būtu bijusi ietekme uz iesniedzēja nevainīguma prezumpciju (salīdzināt ar *Hajnal*, citēts iepriekš, 121.rindkopa). Iesniedzēja sūdzības pamatā ir tikai vairāki izteikumi no amatpersonu puses, kas izdarīti ārpus kriminālprocesa.

51. Tiesa ņem vērā, ka Valdība argumentēja, ka iesniedzējs atbilstoši Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtajai daļai varēja un viņam bija jāiesniedz viņa sūdzība kriminālprocesa ietvaros (skatīt 31.rindkopu iepriekš). Tiesa atzīmē, ka atbilstoši šai normai sūdzību par iespējamu nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu saistībā ar tādu personu, kas nav iesaistītas kriminālprocesā, izteikumiem skartā persona var iesniegt kriminālprocesa gaitā (kontrastēt ar *Lakatoš un citi pret Serbiju*, iesniegums Nr.3363/08, 113.rindkopa *in fine*, 2014.gada 7.janvāris, un *Orkopiridze*, citēts iepriekš, 114.rindkopa). To var darīt, negaidot lietas iztiesāšanas uzsākšanu (kontrastēt ar *Peša pret Horvātiju*, iesniegums Nr.40523/08, 132.-133.rindkopa, 2010.gada 8.aprīlis). Institūcija, kas ir atbildīga par procesa virzību, var, balstoties uz skartā indivīda pamatotu sūdzību, atzīt nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu un nodrošināt, ka šāds atzinums ir publicēts (skatīt 31.rindkopu iepriekš; kontrastēt ar *Neagoe pret Rumāniju*, iesniegums Nr.23319/08, 27.rindkopa, 2015.gada 21.jūlijs). Lūguma kopiju iesniedz izvērtēšanai institūcijai, kas ir kompetenta lemt par amatpersonas atbildību. Tiesību aizsardzības līdzeklis tādēļ, atkarībā no apstākļiem, var novest līdz amatpersonas, kas izdarījusi izteikumus, saukšanas pie atbildības. Turklāt šī norma izveidota, lai nodrošinātu efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli

nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu gadījumā no tādu amatpersonu puses, kas nav iesaistītas konkrētajā kriminālprocesā, atbilstoši ES direktīvas prasībām un ņemot vērā Tiesas judikatūru (skatīt (1) Neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā.

(2) Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums.

(3) Visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

(4) Ja valsts amatpersona, kas nav kriminālprocesā iesaistītā persona, ar publisku paziņojumu ir izteikusies par personas vainīgumu, pārkāpjot nevainīguma prezumpciju, procesa virzītājs, pamatojoties uz personas motivētu iesniegumu, publiski informē par nevainīguma prezumpcijas principa pārkāpumu, bet iesnieguma kopiju nosūta izvērtēšanai institūcijai, kura var lemt par amatpersonas atbildību.

32. un 33.rindkopu iepriekš).

52. Tiesa turklāt ņem vērā, ka tādā gadījumā, ja no procesa virzītāja puses atbilstoši Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtajai daļai tiktu sniegts atzinums, civiltiesisku prasību, pamatojoties uz Civillikuma normām, būtu papildu elements, atbilstoši kuram persona varētu saņemt kompensāciju (skatīt 30. un 33.rindkopu iepriekš).

53. Tiesa jau iepriekš ir atzīmējusi, ka procesu, ar kuriem var atzīt vai pārtraukt nevainīguma prezumpcijas pārkāpumu kriminālprocesa ietvaros, kombinācijā ar civiltiesiskiem tiesību aizsardzības līdzekļiem var uzskatīt par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli Konvencijas izpratnē (skatīt 49.rindkopu iepriekš). Izskatāmajā lietā šādu atzinumu varētu saņemt izlietojot tiesības atbilstoši Kriminālprocesa likuma 19.panta ceturtajai daļai. Tādēļ Tiesa uzskata, ka sūdzība atbilstoši šai normai kombinācijā ar civiltiesisku kompensācijas prasību atbilstoši Civillikuma normām ir uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli saistībā ar iespējamiem nevainīguma prezumpcijas pārkāpumiem šīs lietas apstākļos (skatīt 44.rindkopu *in fine* un 49.rindkopu iepriekš).

54. Kā norādīts iepriekš, lai arī prasība iesniedzējam izsmelt nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus ierasti tiek izvērtēta par atskaites punktu ņemot datumu, kurā iesniegums iesniegts Tiesā, Tiesa pieņem, ka no šī noteikuma var būt konkrētās lietas faktos pamatotas atkāpes (skatīt 45.rindkopu iepriekš). Tiesa atzīmē, ka 19.panta ceturrtā daļa stājās spēkā 2018.gada 25.oktobrī. Lai arī tas notika četrus mēnešus pēc tam, kad iesniedzējs bija iesniedzis savu iesniegumu Tiesā, jāņem vērā, ka šis jaunizveidotais tiesību aizsardzības līdzeklis bija spēkā jau vairāk nekā astoņus mēnešus pirms viņa lieta 2019.gada jūlijā nonāca Rīgas pilsētas tiesā iztiesāšanai (skatīt 26. un 27.rindkopu iepriekš). Lai arī tiesnese, kas izskatīja lietu, tika atbrīvota no

amata 2019.gada oktobrī un procesu starp 2019.gada 20.decembri un 2021.gada decembri apturēja (skatīt 27. un 28.rindkopu iepriekš), acīmredzami bija periodi, kuru laikā iesniedzējs varēja atbilstoši 19.panta ceturtajai daļai vērst tiesas uzmanību uz viņa sūdzību un tādējādi sniegt nacionālajām institūcijām iespēju atzīt iespējamo pārkāpumu (skatīt 43.rindkopu iepriekš). Ņemot vērā, ka joprojām nav ierobežojumu laikā šāda tiesību aizsardzības līdzekļa izsmelšanai, iesniedzējs joprojām to var izmantot, tostarp savā apelācijas sūdzībā par pirmās instances tiesas spriedumu (skatīt *Czajkowski pret Poliju* (lēmums), iesniegums Nr.6809/03, 2007.gada 16.oktobris). Atkarībā no tiesas secinājumiem iesniedzējs varētu papildus lūgt arī kompensāciju atbilstoši Civillikuma normām civiltiesiskā kārtā (skatīt 30.rindkopu iepriekš).

55. Tiesa nesaskata nekādus izņēmuma apstākļus, kas pamatotu iesniedzēja atbrīvošanu no pienākuma izsmelt šos tiesību aizsardzības līdzekļus. Šajā saistībā tā atkārtoti uzsver, ka iesniedzēja šaubas par konkrēta tiesību aizsardzības līdzekļa efektivitāti pašas par sevi neatbrīvos viņu no pienākuma mēģināt to izsmelt (skatīt *Vučković un citi*, citēts iepriekš, 74. un 84.rindkopa).

56. Tā kā iesniedzējs savu sūdzību nebija izvirzījis nacionālā līmenī – kriminālprocesa gaitā, kā norādīts iepriekš, un civiltiesiskā kārtā – Tiesa, atgādinot Konvencijas sistēmas subsidiāro lomu, atzīst, ka iesniedzējs attiecībā uz savu sūdzību par Konvencijas 6.panta 2.punkta iespējamo pārkāpumu nav izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus. Tādējādi viņa iesniegums nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu neizsmelšanas dēļ ir noraidāms atbilstoši Konvencijas 35.panta 1. un 4.punktam.

Šo iemeslu dēļ Tiesa vienbalsīgi

Atzīst iesniegumu par noraidāmu.

Sagatavots angļu valodā un rakstveidā paziņots 2023.gada 9.novembrī.

Victor Soloveytchik
nodaļas sekretārs

Georges Ravarani
priekšsēdētājs